

LESZEK KUPIEC
TADEUSZ TRUSKOLASKI

Uniwersytet w Białymstoku

SZKOŁA WYŻSZA W STRUKTURZE MIASTA BIAŁEGOSTOKU

Abstract: *Higher School in the Physical Structure of the City of Białystok.* Functional and spatial development of big cities depends on a nature, rank and material substance of institutions operating in such cities. Higher education schools constitute a vital city formation element. The study analyses the influence of higher education on development of the City of Białystok. Since the year 1989 dynamic development of facilities of non-public higher education institutions has been observed, but development of public institutions has been much slower. For historical reasons infrastructure of higher education institutions, especially of University in Białystok, is scattered and a change in such situation is desirable. The change is possible by dint of implementation of projects within the frames of *Operational Programs* financed by European Union funds.

Key words: higher education schools, city formation function, functional and spatial structure of a city, social infrastructure.

Wprowadzenie

Miasto jest przede wszystkim skupiskiem ludzi, a jego wielkość liczymy liczbą osób. Dziś w kraju ta wielkość jest zawarta w przedziale od 1 tys. (np. Suraż w woj. Podlaskim) do 2 mln (Warszawa). W skali świata miast liczących ponad 10 mln mieszkańców jest już 25, a aglomeracja Tokio liczy 30 mln.

Ludzie, aby utrzymać się przy życiu, wchodzą w różne związki społeczne i tworzą odpowiednie podmioty gospodarcze (przedsiębiorstwa, instytucje, organizacje itp.). Ich celem jest prowadzenie działalności gospodarczej, zaspokajanie potrzeb społecznych i zapewnienie sprawnego funkcjonowania całego organizmu miejskiego.

Cała społeczność miejska niesie z sobą odpowiednią strukturę potrzeb. Z punktu widzenia socjo- i psychologicznego są one różnie klasyfikowane. Natomiast z punktu widzenia przestrzennego dadzą się ująć w 6 grupach: zamieszkania, produkcji, usług,

rekreacji, władzy i infrastruktury gospodarczej (technicznej, ekonomicznej)¹, która umożliwia przemieszczanie i utrzymywanie więzi społeczno-gospodarczych w różnej skali przestrzennej.

Wymienione funkcje muszą być odpowiednio rozmieszczone w strukturze przestrzennej miasta. Na ogół w urbanistyce wydzielą się tereny przeznaczone do pełnienia funkcji:

- zamieszkania, w tym jedno- i wielorodzinnego,
- produkcyjne i składowe,
- usługowe,
- zielone i rekreacyjne,
- komunikacyjne,
- pozostałe.

Za sposób rozmieszczenia tych funkcji odpowiedzialny jest główny architekt miasta. Propozycje jego i zespołu planistów ujmowane są w planach zagospodarowania przestrzennego miasta zatwierdzanych na sesjach samorządu miejskiego.

Jedną z grup ww. funkcji są usługi. Działalność objęta usługami jest mocno zróżnicowana i sięga już niekiedy powyżej 70% ogółu zatrudnionych w mieście. W tej grupie mieści się także oświata, nauka i szkolnictwo wyższe. Na problematyce szkolnictwa wyższego w rozwoju przestrzennym miast skupimy swą dalszą uwagę.

1. Szkoły wyższe w Białymstoku

W planach przestrzennego zagospodarowania kraju prognozowano rozwój szkolnictwa wyższego w formie ośrodków. Koncepcje z lat 60. przewidywały cztery typy ośrodków:

- największe, z liczbą studentów powyżej 30 tys.,
- duże, z liczbą studentów 10-30 tys.,
- średnie, z liczbą studentów 3,5-10 tys.,
- małe, z liczbą studentów poniżej 3,5 tys.

Natomiast koncepcja z końca lat 70. zakładała utworzenie trzech typów ośrodków akademickich o liczbie studentów:

- powyżej 50 tys.,
- 25-50 tys.,
- 10-25 tys.

Do pierwszych dwóch grup zaliczono aglomeracje: warszawską, krakowską, poznańską, wrocławską, gdańską, łódzką, lubelską, szczecińską, bydgosko-toruńską i zespół aglomeracji makroregionu południowego (katowicką)².

¹ Por. Kupiec (1997), s. 19-21.

² Por. Kupiec *et al.* (2004), s. 63.

W Białymstoku obecnie funkcjonuje 18 szkół wyższych, w tym 5 publicznych i 13 niepublicznych. Są to:

- W grupie szkół publicznych:
 - 1) Uniwersytet w Białymstoku,
 - 2) Uniwersytet Medyczny (poprzednio Akademia Medyczna),
 - 3) Politechnika Białostocka,
 - 4) Filia Akademii Muzycznej w Warszawie,
 - 5) Wydział Sztuki Łaskarskiej Akademii Teatralnej w Warszawie.
- W grupie szkół niepublicznych:
 - 6) Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania,
 - 7) Wyższa Szkoła Ekonomiczna,
 - 8) Wyższa Szkoła Administracji Publicznej,
 - 9) Wydział Zamiejscowy Wyższej Szkoły Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie,
 - 10) Wyższa Szkoła Kosmetologii,
 - 11) Wyższa Szkoła Menedżerska,
 - 12) Wyższa Szkoła Matematyki i Informatyki Użytkowej,
 - 13) Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki,
 - 14) Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna,
 - 15) Nauczycielskie Kolegium Rewalidacji, Resocjalizacji i Wychowania Fizycznego,
 - 16) Niepubliczne Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych,
 - 17) Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych „Inter – Lingua”,
 - 18) Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne.

W szkołach tych studiuje ok. 45 tys. studentów i pracuje 2566 nauczycieli akademickich. Ze względu na wielkość Białostok jest silnym ośrodkiem akademickim, który według koncepcji z lat 60. i 70. zaliczony byłby do 2 grupy. Zgrupowanie studentów w samodzielnej społeczności utworzyłoby czwarte miasto w województwie (poza Białymstokiem, Łomżą i Suwałkami). Natomiast po uwzględnieniu pracowników byłoby to drugie miasto po Białymstoku. Ponadto, konieczność pełnej obsługi tej społeczności tworzy zapotrzebowanie na co najmniej ok. 10-15 tys. miejsc pracy w sektorze usług. Jeśli zaś uwzględnimy członków rodzin, determinuje to społeczność miejską na ok. 100 tys. mieszkańców.

2. Uczelnie w strukturze przestrzennej miasta

Rozwój uczelni wyższych w mieście w aspekcie przestrzennym (i nie tylko) zależy przede wszystkim od stanu bazy lokalowej i właściwej jej lokalizacji. Podstawę rozważań w tym fragmencie stanowią wskaźniki urbanistyczne. Przyjmujemy więc poniższe założenia:

- liczba studentów w mieście: 50 tys., w tym połowa na studiach stacjonarnych, a druga połowa na studiach niestacjonarnych;
- powierzchnia użytkowa na 1 studenta (przeliczeniowego) to 12-32 m² w zależności od kierunku kształcenia, średnio: 22 m²;
- kubatura na 1 studenta normatywnego: 60-110 m³;
- wielkość terenu na 1 studenta normatywnego: 70-110 m²;
- liczba miejsc w DS.: ½ liczby studentów studiów stacjonarnych przy wskaźniku 6 m² powierzchni użytkowej na 1 studenta;
- student przeliczeniowy to 1,0 studenta studiów stacjonarnych i 0,6 studenta studiów niestacjonarnych.

Biorąc pod uwagę powyższe dla miasta Białegostoku możemy operować następującymi wielkościami:

- 40 tys. studentów przeliczeniowych,
- 880 tys. m² powierzchni użytkowej,
- 2,4-4,4 mln m³ kubatury,
- 2,8-4,4 mln m² terenu, tj. 280-440 ha,
- ok. 12 tys. miejsc w DS i 75 tys. m² powierzchni,
- ponadto, obiekty sportowe, rekreacyjne, gastronomiczne i tzw. małej architektury.

Przeprowadzono analizę bazy z nieruchomościami, będących w posiadaniu wyższych uczelni. Tabela 1 zawiera dane na temat własności gruntów i budynków białostockich uczelni. Nie analizowano umów dzierżawy, które mogą mieć charakter tymczasowy. W jednym przypadku podano dane szkoły, której siedziba mieści się w Supraślu, ale placówka ta nabyła nieruchomość w Białymstoku, która dotychczas ze względu na jej stan nie jest wykorzystywana.

Porównując dane empiryczne ze wskaźnikami urbanistycznymi zauważmy, że baza lokalowa białostockich uczelni jest niewystarczająca. Powierzchnia wszystkich poddanych analizie obiektów wynosi nieco ponad 130 tys. m², a największy udział w całkowitej powierzchni wszystkich budynków ma Politechnika Białostocka – ponad 34%, Uniwersytet Medyczny z udziałem ponad 31% plasuje się na drugim miejscu, natomiast Uniwersytet w Białymstoku dysponuje ok. 18% powierzchni. Łączny udział trzech największych białostockich uczelni w powierzchni ogółem wynosi 83,5%. Bardzo wysoki udział Uniwersytetu Medycznego we władaniu nieruchomościami wynika m.in. z własności szpitali, w tym Państwowego Szpitala Klinicznego, którego powierzchnia wynosi ponad 12 tys. m². Relatywnie mały udział Uniwersytetu w Białymstoku w posiadanych nieruchomościach uzasadnia jego starania o budowę kampusu uniwersyteckiego.

Należy także podkreślić duże rozproszenie przestrzenne analizowanych nieruchomości. Łączna liczba działek wynosi 147, liczba obiektów – 186. Nie stanowią one, szczególnie w przypadku UwB, zwartych kompleksów, a wręcz przeciwnie znajdują się w kilkunastu miejscach miasta zarówno w centrum, jak też na peryferiach, w tym w dzielnicach przemysłowych (por. ryc. 1). Wynika to z tego, że proces tworzenia

Tabela 1

Nieruchomości będące w posiadaniu szkół wyższych w Białymstoku

L.p	Nazwa uczelni	Liczba działek	Powierzchnia wszystkich działek (ha)	Powierzchnia działek (w %)	Liczba budynków	Powierzchnia wszystkich budynków (m ²)	Powierzchnia budynków (w %)
1	Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie	8	2,3595	3,12	2	1 815	1,39
2	Akademia Teatralna im. A. Zelwerowicza w Warszawie	3	0,315	0,42	2	1 601	1,22
3	Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne	4	0,9203	1,22	6	3 369	2,58
4	Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku	3	1,7978	2,38	1	753	0,58
5	Politechnika Białostocka	9	28,7582	38,05	47	44 856	34,37
6	Uniwersytet Medyczny w Białymstoku	54	23,7085	31,37	64	40 800	31,26
7	Uniwersytet w Białymstoku	35	9,7877	12,95	41	23 343	17,88
8	Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Staszica	3	4,0064	5,30	2	3 257	2,50
9	Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku	7	1,5896	2,10	7	3 509	2,69
10	Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku	14	1,1121	1,47	8	3 886	2,98
11	Wyższa Szkoła Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie	2	0,4937	0,65	1	1 345	1,03
12	Wyższa Szkoła Matematyki i Informatyki Użytkowej w Białymstoku	4	0,3416	0,45	1	302	0,23
13	Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Supraślu	1	0,3822	0,51	4	1 683	1,29
Razem		147	75,5726	100,00	186	130 519	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Białymstoku.

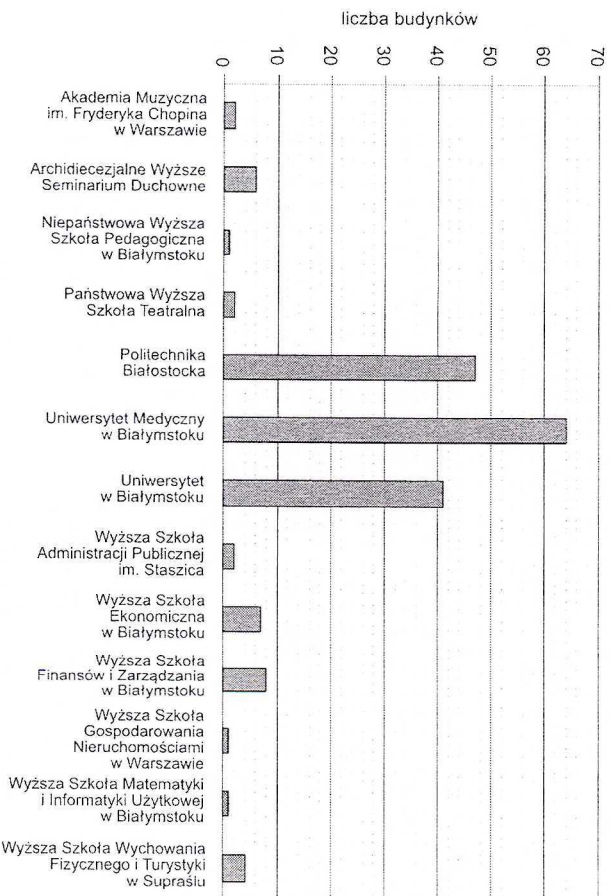
Uniwersytetu w Białymstoku przebiegał żywiołowo i na jego potrzeby przeznaczano obiekty, które w danym czasie były dostępne. Przykładem takiego postępowania było przekazanie na potrzeby uniwersyteckie gmachu biurowego po byłym Komitecie Wojewódzkim PZPR. Zwarty kompleks stanowią nieruchomości Politechniki Białostockiej z wyjątkiem Wydziału Zarządzania, który jest usytuowany w sąsiedniej gminie wiejskiej.

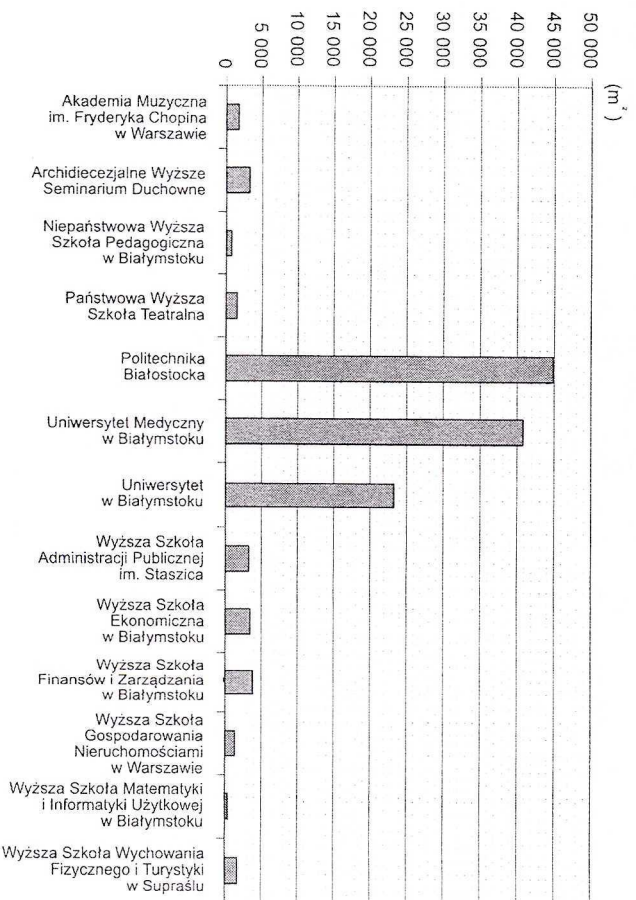
Ryc. 1. Rozmieszczenie uczelni wyższych w strukturze przestrzennej Białegostoku

- (1) Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie; (2) Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne; (3) Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku;
- (4) Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna; (5) Politechnika Białostocka; (6) Uniwersytet Medyczny w Białymstoku; (7) Uniwersytet w Białymstoku; (8) Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Staszica; (9) Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku; (10) Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku; (11) Wyższa Szkoła Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie;
- (12) Wyższa Szkoła Matematyki i Informatyki Użytkowej w Białymstoku; (13) Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Supraślu; (14) Wyższa Szkoła Kosmetologii w Białymstoku;
- (15) Wyższa Szkoła Menedżerska; (16) Nauczycielskie Kolegium Rewalidacji i Resocjalizacji w Białymstoku; (17) Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych „Inter – Lingua”; (18) Papieski Wydział Teologiczny Sekcja Św. Jana Chrzciciela, Studium Teologii; (19) Niepubliczne Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych.

Źródło: System Informacji Przestrzennej Miasta Białegostoku www.gisbialystok.pl

Ryc. 2. Liczba budynków w Wyższych Szkołach w Białymstoku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie tabeli 1 (ryc. 2, 3).

Ryc. 3. Powierzchnia budynków Szkół Wyższych w Białymstoku

Podobne relacje odnośnie do przytoczonych wskaźników urbanistycznych dotyczą również powierzchni działek posiadanych przez szkoły wyższe. Łącznie białostockie uczelnie dysponują prawie 76 ha terenów. Największy udział – ponad 38% ma w nich Politechnika Białostocka, Uniwersytet Medyczny plasuje się na drugim miejscu z udziałem ok. 24%, a na trzecim Uniwersytet w Białymstoku z niespełna 10%. Sytuacja ta w niedalekiej przyszłości ulegnie diametralnej zmianie w związku z nabyciem przez UwB działki o powierzchni ponad 29 ha pod budowę kampusu uniwersyteckiego.

W Białymstoku funkcjonuje 9 Domów Studenta, które dysponują 3444 miejscami. Do Politechniki Białostockiej należą 4 DS z 2200 miejscami, UwB ma 2 DS z 690 miejscami, Uniwersytet Medyczny ma również dwa akademiki, w których znajduje się 500 miejsc, a jeden dom studenta z 54 miejscami należy do Akademii Muzycznej im. F. Chopina (ryc. 2, 3).

3. Rozwój uczelni wyższych w Białymstoku

Znaczenia szkolnictwa wyższego we współczesnym świecie, który dąży do gospodarki opartej na wiedzy, nie da się przecenić. Ma ono istotny i różnorodny wpływ na wszystkie dziedziny życia społecznego oraz dalszy rozwój społeczności lokalnej, regionalnej i całego kraju.

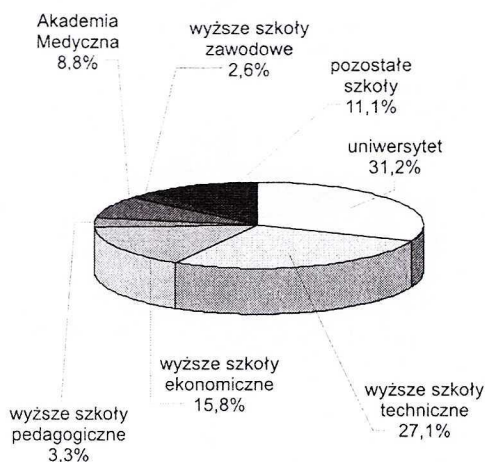
Niewątpliwym sukcesem rozwoju szkolnictwa wyższego w ostatniej dekadzie lat 90. XX w. był ogromny, bo prawie czterokrotny wzrost liczby studentów i odpowiadający mu wzrost wskaźnika skolaryzacji. Oznaczało to przejście od stanu elitarnego szkolnictwa wyższego do stanu jego powszechności (tab. 2).

Tabela 2

Liczba studentów w Białymstoku w latach 1995-2006

Typ uczelni	Liczba studentów			
	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07
Uniwersytet w Białymstoku	11 727	13 273	13 248	13 907
Wyższe szkoły techniczne	6 540	11 604	12 950	12 061
Wyższe szkoły ekonomiczne	2 490	8 100	7 870	7 043
Wyższe szkoły pedagogiczne	-	499	952	1 470
Akademia Medyczna	1 972	2 275	3 707	3 928
Wyższe szkoły zawodowe	279	273	703	1 166
Pozostałe szkoły (niepaństwowe o profilu uniwersyteckim)	-	2 342	5 178	4 966
Ogółem	23 008	38 366	44 608	44 541

Źródło: *Sytuacja społeczno-gospodarcza Białegostoku* (lata: 1995, 2000, 2005, 2006) – Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Ryc. 4. Liczba studentów w roku akademickim 2006/2007 w %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. 2.

Szkolnictwu wyższemu przypisuje się realizację trzech zadań tworzących tzw. triadę akademicką, tj. prowadzenia badań naukowych, nauczania (dydaktyki) i współpracy ze środowiskiem społecznym. Badania naukowe (podstawowe i wdrożeniowe) są podstawą postępu technicznego (w jego czterech aspektach – technicznym, technologicznym, konstrukcyjnym i organizacyjnym), a tym samym rozwoju poszczególnych społeczeństw.

Nauczanie jest prowadzone w formie:

- studiów licencjackich i magisterskich,
- studiów podyplomowych i doktoranckich,
- seminariów, konferencji, dyskusji grupowych itp.

Działalność dydaktyczna i stwarzanie możliwości kształcenia ustawicznego, służy pogłębianiu wiedzy i rozwijaniu osobowości. Współpraca ze środowiskiem jest formą transmisji wiedzy i postępu technicznego do działalności praktycznej w sferze społecznej i gospodarczej.

Ponadto, działowi gospodarki narodowej obejmującemu szkolnictwo wyższe przypisuje się powszechnie funkcje miastotwórcze o znaczeniu ponadregionalnym. Bardzo

Tabela 3

Dynamika liczby studentów w latach 1995-2006

Typ uczelni	Dynamika		
	2000/1995 1995=100	2005/2000 2000=100	2006/2005 2005=100
Uniwersytet w Białymstoku	113,2	99,8	105,0
Wyższe szkoły techniczne	177,4	111,6	93,1
Wyższe szkoły ekonomiczne	325,3	97,2	89,5
Wyższe szkoły pedagogiczne	-	190,8	154,4
Akademia Medyczna	115,4	162,9	106,0
Wyższe szkoły zawodowe	97,8	257,5	165,9
Pozostałe szkoły (niepaństwowe o profilu uniwersyteckim)	-	221,1	95,9
Ogółem	166,8	116,3	99,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. 2.

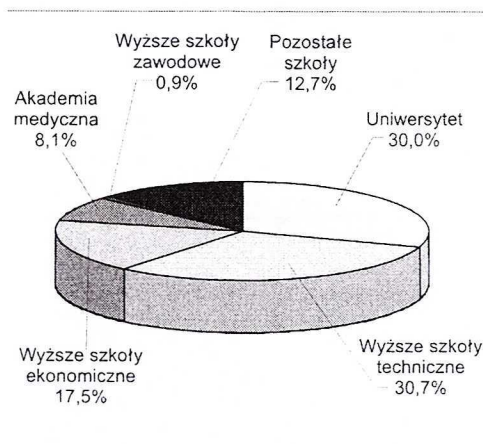
często miasta są znane w świecie nie ze względu na zakłady produkcyjne, ale właśnie ze względu na renomę uczelni.

Analizie poddano liczbę studentów, absolwentów i pracowników naukowo-dydaktycznych białostockich uczelni w latach 1995-2006.

Liczba studentów ogółem w 2006 r. była niemal dwukrotnie wyższa niż w 1995 r. (tj. o 94%) i o 16% wyższa w porównaniu do roku 2000 (ryc. 4).

Największy przyrost liczby studentów w 2006 r. w stosunku do roku poprzedzającego występował w wyższych szkołach zawodowych (o 65,9%) oraz w wyższych szkołach pedagogicznych (o 54,4%). Największy spadek natomiast odnotowały wyższe szkoły ekonomiczne (o 10,5%) oraz wyższe szkoły techniczne (o 6,9%) (tab. 3).

Liczba absolwentów białostockich uczelni wyższych w 2006 r. była pięciokrotnie wyższa w porównaniu do roku 1995 ($2006/1995 = 497\%$) i o 51% wyższa w porównaniu do roku 2000. Konsekwencją *boomu* w zakresie rozwoju wyższych uczelni był rozwój przestrzenny miasta. W omawianych latach był to wzrost nie notowany

Ryc. 5. Liczba absolwentów w roku akademickim 2006/07 w %
Źródło: Opracowanie własne na podstawie tab. 4.

Tabela 4

Liczba absolwentów w Białymstoku w latach 1996-2007

Typ uczelni	Liczba absolwentów			
	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07
Uniwersytet w Białymstoku	1 033	2 307	3 086	2 791
Wyższe szkoły techniczne	439	1 923	2 376	2 856
Wyższe szkoły ekonomiczne	-	1 302	1 731	1 629
Wyższe szkoły pedagogiczne	-	5	381	-
Akademie Medyczna	348	285	690	750
Wyższe szkoły zawodowe	49	43	-	88
Pozostałe szkoły (niepaństwowe o profilu uniwersyteckim)	-	275	847	1 181
Ogółem	1 869	6 140	9 111	9 295

Źródło: *Sytuacja społeczno-gospodarcza Białegostoku* (lata: 1995, 2000, 2005, 2006) – Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Tabela 5

Nauczyciele akademicki w Białymstoku w latach 1995-2006

Pełnozatrudnieni w jednostkach macierzystych rok 1995	Pełnozatrudnieni w jednostkach macierzystych rok 2000	Pełnozatrudnieni w jednostkach macierzystych rok 2005	Pełnozatrudnieni w jednostkach macierzystych rok 2006
1 956	2 431	2 592	2 566
w tym naukowo-dydaktyczni			
brak danych	2 015	2 212	2 201

Źródło: Sytuacja społeczno-gospodarcza Białegostoku (lata: 1995, 2000, 2005, 2006) – Urząd Statystyczny w Białymstoku.

w historii i pozostawiający trwałe ślady w wielu dziedzinach życia społecznego i gospodarczego miasta (ryc. 5, tab. 4).

W roku 2006 w porównaniu do 2005 r. największy przyrost absolwentów wystąpił w kategorii artystycznej *Pozostałe szkoły niepaństwowe o profilu uniwersyteckim* – 39,4%. Największy spadek liczby absolwentów w 2006 r. odnotował Uniwersytet w Białymstoku (o 9,6%) oraz wyższe szkoły ekonomiczne (o 5,9%).

Średni przyrost roczny zatrudnienia białostockich nauczycieli akademickich w latach 1995-2000 wyniósł 95 pełnozatrudnionych, natomiast w latach 2000-2005 – 32 pełnozatrudnionych. W 2006 r. w porównaniu z 2005 r. liczba pełnozatrudnionych nauczycieli akademickich zmniejszyła się o 26 osób (tj. o 1%) (tab. 5).

Podsumowanie

Uczelnie wyższe odnotowały w ostatnich kilkunastu latach niebywały rozkwit. Znacznie poszerzona została baza dydaktyczna poszczególnych jednostek, w szczególności dotyczy to uczelni niepaństwowych, które na zasadach wolnorynkowych rozwijały się bardzo dynamicznie. Znacznie gorzej na ich tle wypadają w Białymstoku uczelnie państwowe, które nie mogły bez ograniczenia rozwijać tylko kierunków dochodowych, przez co nie mogły akumulować kapitału potrzebnego do rozwoju. Zmiana sytuacji, szczególnie w stosunku do Uniwersytetu w Białymstoku, jest spodziewana w związku z możliwością aplikowania o fundusze unijne z *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej* i *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko*. W kolejnych latach może pogarszać się sytuacja uczelni niepaństwowych, które przede wszystkim odczuwają skutki niżu demograficznego z lat 90. ubiegłego wieku. Jednak baza lokalowa, która jest obecnie w ich posiadaniu, na trwałe wpisuje te obiekty w strukturę funkcjonalno-przestrzenną miasta.

Literatura

- Kupiec L., 1997, *Gospodarka przestrzenna*, tom I, *Wstęp do gospodarki przestrzennej*. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 19-21.
- Kupiec L., Gołębiowska A., Wyszowska D., 2004, *Gospodarka przestrzenna*, Tom VI, *Infrastruktura społeczna*. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 63.
- Sytuacja społeczno-gospodarcza Białegostoku* (lata: 1995, 2000, 2005, 2006) – Urząd Statystyczny w Białymstoku.